

УДК 378:37.013:001.895:355.233

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2024.02.149>

Віталій РУДИНСЬКИЙ

*аспірант кафедри педагогіки,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
Хмельницький, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2066-865X>*

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНО-ПАРАДИГМАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВВЗО

Анотація. У дослідженні порушено актуальне питання впливу інноваційно-парадигмальних підходів до реалізації педагогічних умов у професійну підготовку майбутніх офіцерів у ВВЗ (вищий військовий заклад освіти), базуючись на матеріалах наукових доробок українських науковців. Означена проблема недостатньо висвітлена у сучасному науковому дискурсі, тому потребує глибокого аналізу, деталізації та висвітлення. Зазначено, що застосовування викладачами на занятті інноваційно-парадигмальних підходів до системи військової освіти сприяє встановленню фаховості курсантів, впливає на їхнє самовдосконалення та набуття професійної компетентності майбутніми магістрами військового управління. Визначено та схарактеризовано основні підходи: системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, креативний, антропологічний, культурологічний, соціологічний, інформаційний та технологічний; розглянуто їхній вплив на вдосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх військових фахівців у ВВНЗ. Описано рівні формування компетентностей (діагностувальна, політична, технологічно-цифрова компетентності). Набуття їх курсантами становить індивідуальну здібність для прийняття виважених рішень й донесення свого бачення дорученому особовому складу. Обґрунтовано, що інноваційно-парадигмальні підходи сприяють реалізації педагогічних умов у ВВНЗ, які за об'єктом впливу поділяються на загальні і специфічні. Педагогічні умови розглядаємо як належним чином створене педагогічне середовище (постає, існує та завжди вдосконалюється), де відбувається формування готовності здобувачів освіти до діяльності за фахом. Педагогічні умови впливають на розвиток суб'єктів навчання, їхнє виховання та освітній рівень; на динаміку

© Віталій Рудинський, 2024

цих процесів та кінцеві результати. Виокремлені чотири педагогічні умови, що ефективно впливають на формування готовності майбутніх офіцерів до проведення успішної професійної діяльності – створення мотиваційно-ціннісного освітнього середовища в процесі вивчення навчальних дисциплін, поглиблення системи знань про сутність і механізми управління військами ССО, доповнення освітнього процесу стійкою комунікативно-управлінською взаємодією, реалізація засобів актуалізації саморозвитку та самовдосконалення), кожна з яких змістовно охарактеризовано та описано.

Ключові слова: курсанти, викладачі, вищі військові навчальні заклади, інноваційно-парадигмальні підходи, освітній процес, педагогічні умови.

Vitalii RUDYNSKYI

*Ph.D. student of the Department of Pedagogy,
Khmelnyskyi Humanitarian and Pedagogical Academy
Khmelnyskyi, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2066-865X>

THE INFLUENCE OF INNOVATIVE- PARADIGMAL APPROACHES TO THE IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. The research raised the topical issue of the impact of innovative-paradigmatic approaches to the implementing pedagogical conditions in the professional training of future officers at the Military Academy (a higher military educational institution), based on the materials of the scientific works of Ukrainian scientists. The specified problem is not sufficiently covered in the modern scientific discourse; therefore, it needs deep analysis, detailing and coverage. It is noted that the teachers' use of innovative paradigmatic approaches to the military education system helps to establish the professionalism of the cadets, and affects their self-improvement and the acquisition of professional competence by future masters of military administration. The main approaches are defined and characterized: systemic, competence-based, person-oriented, creative, anthropological, cultural, sociological, informational and technological; their impact on improving the educational and professional training of future military specialists at the HMEI is considered. The levels of competence formation (diagnostic, political, technological

and digital competence) are described. Their acquisition by cadets constitutes an individual ability to make balanced decisions and to convey one's vision to the assigned personnel. It is substantiated that innovative-paradigmatic approaches contribute to implementing pedagogical conditions in higher education institutions, which are divided into general and specific ones according to the object of influence. Pedagogical conditions are considered a properly created pedagogical environment (appears, exists and is always being improved), where the readiness of students to work in their profession is formed. Pedagogical conditions influence the development of subjects of study, their upbringing and educational level; and influence the dynamics of these processes and final results. Four pedagogical conditions that effectively influence the formation of the readiness of future officers to carry out successful professional activities are highlighted - the creation of a motivational and valuable educational environment in the process of learning academic disciplines, the deepening of the system of knowledge about the essence and mechanisms of the management of the SAS troops, supplementing the educational process with sustainable communicative and managerial interaction, implementation of means of actualization of self-development and self-improvement), each of which is meaningfully characterized and described.

Keywords: cadets, teachers, higher military educational institutions, innovative and paradigmatic approaches, educational process, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. В сьогочасних умовах війни росії проти України підготовка майбутніх бакалаврів з військового управління до фахової діяльності здійснюється згідно із соціальним замовленням Збройних Сил України (далі ЗСУ) на основі Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 253 – Військове управління (за видами збройних сил) (2018). Стандарт слугує сукупністю обов'язкових вимог, виокремлених для підготовки майбутніх бакалаврів з військового управління.

Відповідно військова професійна освіта у ВВНЗ є освітнім процесом, що здійснюється згідно із вимогами військових, політики держави, доктрини держави, науки, статутів, програм бойової підготовки, державних освітніх стандартів та кваліфікаційних вимог до підготовки військових фахівців у сфері військового управління. Специфіка даної підготовки бакалаврів здійснюється згідно із документами, що затверджуються командувачами видів ЗСУ та родами військ, тому характеризується обмеженнями та суворою регламентацією. А це, в свою чергу, за сучасних умов функціонування ЗСУ потребує змін в освітньому процесі підготовки кадрів для даної військової галузі.

Аналіз останніх досліджень. Науковці М. Науменко та Ю. Приходько (2011) зазначають, що професійна підготовка у ВВНЗ є процесом і результатом засвоєння систематизованих військово-професійних знань, умінь та навичок, які необхідні військовослужбовцям для виконання обов'язків військової служби. Проблеми підготовки майбутніх офіцерів до військового управління розглядали науковці Г. Артюшин (2017), Н. Вербин (2019), М. Тищенко (2017), О. Шанюк і С. Романенко (2021) та ін.; досліджували змістове наповнення

підготовки та процес формування управлінської культури майбутніх офіцерів О. Діденко, А. Галімов, В. Довгань (2017), Р. Торчевський (2020), В. Ягупов (2013) та ін., особливості формування професійної та педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління – Л. Заїка (2019), С. Нахаєнко (2020), І. Чистовська (2006) та ін.

Однак у наукових доробках дослідників не розкрито вплив інноваційно-парадигмальних підходів до реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів ССО до діяльності за фахом, що потребує свого висвітлення.

Мета статті – дослідження особливостей впливу інноваційно-парадигмальних підходів до зреалізування ефективних педагогічних умов у професійну підготовку майбутніх офіцерів ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Використання викладачами на заняттях інноваційно-парадигмальних підходів до системи військової освіти сприяє встановленню фаховості курсантів. До основних із них нами віднесено такі підходи: системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, креативний, антропологічний, культурологічний, соціологічний, інформаційний та технологічний. Розглянемо їхній вплив на вдосконалення освітньо-професійної підготовки майбутніх військових фахівців ВВНЗ, оскільки вони здатні чинити вплив на їхнє професійне вдосконалення та фахову майстерність.

1. Системний підхід. Характеризується здатністю розкривати сутність досліджуваної системи, встановлювати зв'язки між елементами системи в єдину цілісність. Системний підхід як ключовий компонент інноваційно-парадигмальних підходів до наукового пізнання окреслює діяльнісну цілеспрямованість курсантів й долучає їх до поглибленої системної підготовки з отримання якісних компетентнісних знань майбутніми офіцерами; набуття дієздатних умінь і навичок при прийнятті єдино-правильних рішень в екстремальних умовах.

2. Компетентнісний підхід. Йому властиве розкриття змісту процесу формування фахових компетентностей курсантів у процесі вивчення навчальних дисциплін. Науковець В. Георгієв зазначає, що таке формування не може бути успішним без зацікавленості самих курсантів та їх мотивації. Ефективні освітні результати досягаються за допомогою стимулювання пізнавальної активності та інтересу до навчання. Цьому сприяє використання викладачами професійних розробок у роботі зі студентами та вдале застосування інноваційних педагогічних технологій [Георгієв, 2020; Зельницький, 2017].

Ефективна майбутня професійна діяльність курсантів за компетентнісного підходу до навчання курсантів безпосередньо пов'язана з рівнем формування компетентностей до яких належить:

– діагностувальна компетентність. Ключовими складовими даної компетентності є особистісні і фахові цінності, мотивація до набуття діагностувальних знань, навичок та вмій, професійно-визначальні діагностувальні якості та змога самому бути суб'єктом діагностування [Ягупов, Кириченко, 2021, С. 146];

– політична компетентність. Набуття цієї компетентності тісно пов'язане з політичною культурою, яка є складовою політичної компетентності особистості та головним критерієм її оцінювання, що дозволяє свідчити рівень її сформованості у курсантів [Куруч, 2018]. Науковець з управління Мак келвігрант Самуель Бахарах описує політичну компетентність як індивідуальну здібність у прийнятті політичних рішень й донесення свого бачення іншим особам з приводу політичної ситуації, що склалася, та долучення цих людей до свого політичного об'єднання [By Samuel Bacharach, 2016]. Тому дана якість є головною й необхідною для офіцера ССО.

Нові компетентності можна набути у ВВНЗ, при цьому слід пам'ятати, що в Україні ведеться війна: йдеться про штучне створення «гармидеру» на захоплених територіях, постійні провокації зі сторони країни-агресорки, спроба знищення національно-державної та громадянської ідентичності у громадян нашої країни, «напихання» хибних і неправомірних цінностей, створення напруженої ситуації у релігійній, етнічній, економічній площині, що потрібно враховувати при формуванні даних компетентностей.

– технологічні та цифрові компетентності. ЗСУ мають потребу у кваліфікованих і мотивованих офіцерах – військових лідерах, які здатні критично мислити, об'єктивно оцінювати ситуацію та швидко й результативно ухвалювати рішення. Саме така фаховість уможливлена за умови набуття курсантами технологічної і цифрової компетентності для належного виконання військових завдань [Куртяк, Вакерич, Бесеганич, 2023].

Отож, особливість сформованої професійної компетентності майбутнього офіцера виявляється у його фундаментальності знань з військової справи, здатності приймати самостійні відповідальні рішення під час здійснення функціональних обов'язків у мирний час на посаді військового та завжди бути готовим цілеспрямовано діяти в постійно змінюваних умовах воєнного часу відповідно до набутих знань, сформованих умінь, навичок та дієвого практико-зорієнтованого досвіду.

3. Особистісно-орієнтований підхід. За основу в даному підході взято особистість, відповідно до якої визначаються й у подальшому використовуються в освітньому процесі найбільш оптимальні технології, методики, форми і змістове наповнення навчання. Як зазначають науковці Г. Лялюк та Н. Скотна, для зреалізування особистісно-орієнтованого підходу до реалізації інноваційних освітніх технологій важливим є впровадження ще супутніх освітніх підходів (різнорівневий, індивідуальний, диференційований, суб'єктно-особистісний підходи) [Скотна, Лялюк, 2020, С. 400]. Тому пріоритетними формами навчання у ВВНЗ за особистісно-орієнтованого підходу є групові і парні заняття, самоосвітня діяльність, взаємоприйнятне навчання; тьюторство; дистанційне навчання із використанням інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

4. Креативний підхід. За даного підходу традиційні заняття замінюються на дослідницько-пошукові, що дозволяє курсантам створити власні навчальні

продукти особистісної діяльності, які розділяться на: організаційно-діяльнісні; когнітивні; креативні. Креативний підхід в освітньому процесі дозволяє оптимізувати шляхи вирішення освітніх проблем, здійснити прогнозування та віднаходження творчо підійти до власного навчання і дослідницької діяльності [Лебедик, Стрельніков, Стрельніков, 2020].

5. Антропологічний підхід. Так як об'єкт дослідження вельми широкий (індивід з набутою під час навчання індивідуально-фаховою цілісністю, моральними цінностями і духовністю; спрямованістю на вільний вибір самоосвітньої діяльності; рефлексією щодо саморозвитку власної суб'єктності та ін.), тому засадничі ідеї цього підходу в освітньому процесі зводяться до особистісної освіти, що розглядає етнографічні і культурні фактори [Возняк, 2019; Shypunov, Andrushchenko, 2019].

6. Культурологічний підхід. Застосування культурологічного підходу чинить вплив на навчання курсантів в умовах полікультурності. Учасники міжособистісного діалогу та діалогу культур, вивчаючи власну культуру та культуру інших країн, як учасників НАТО, навчаються розрізняти відмінності у культурах та набувають досвід міжкультурної комунікації [Романишина, Тюріна, Бойко, 2023].

7. Соціологічний підхід. За даного підходу освітній процес у ВВНЗ розглядається з позицій суспільних потреб, де важливим явищем є ресоціалізація, за якої відбувається перебудова особистості майбутнього офіцера, що базується на теперішньому, а не на минулому [Захаріна, Захаріна, Глоба, 2024].

8. Інформаційний підхід. Цей підхід є загальнонауковим та спеціальним (специфічним) й визначається та окреслюється лише тією важливою інформацією, в котрій відображено лише одну сторону освітнього процесу. Інформаційний підхід у навчанні студентів є пріоритетним з поміж інших підходів, оскільки пов'язаний із аналізом навчальної інформації й оперуванням здобувачами системи військової освіти різних інформаційних процесів та отриманими здобувачами освіти знаннями [Зельницький, Заболотний, Васильєв, Шабатіна, 2021].

9. Технологічний підхід. Використання педагогічних технологій викладачем ВВНЗ допомагає ефективно проектувати взаємодію педагога і здобувачів освіти, педагогів і керівників закладу та є важливо-необхідним закономірним методичним компонентом усієї дидактичної системи. Вони спрямовані на розв'язання конкретних освітніх і фахових проблем курсантів та забезпечення потреб і запитів конкретних управлінських структур й реалізується у «повній формі», що послідовно розгортається, та «локальній формі» як запровадження конкретної технології [Карамушка, 2022, С. 16–21].

Отож, слід зазначити, що інноваційно-парадигмальні підходи сприяють реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Відомо, що умови за об'єктом впливу поділяються на загальні і специфічні. До першої групи відносяться соціально-економічні,

організаційно-правові, національно-культурні, інформаційні, географічні та ін. У другу групу входять умови, які відображають особливості індивідуального соціально-демографічного складу суб'єктів навчання; стосуються місцезнаходження освітнього закладу та його матеріальні здатності; виховні перспективи освітнього середовища та ін., що забезпечують функціонування і розвиток педагогічної системи [Ягупов, 2002, С. 257].

Відтак педагогічні умови характеризуються властивостями, необхідними і достатніми для функціонування освітнього процесу та педагогічної системи в цілому. Педагогічні умови науковці Т. Шмоніна та І. Глухов розглядають як безперечно педагогічне середовище, де відбувається формування готовності здобувачів освіти до діяльності за фахом, що постає, існує та повсякчас вдосконалюється [Шмоніна, Глухов, 2011, С. 66–70]. Педагогічні умови впливають на розвитковість суб'єктів навчання, їх виховання та освітній рівень. Створені педагогічні умови здатні як прискорювати, так і уповільнювати зазначені процеси, а також впливати на їхню динаміку і прикінцеві результати.

Фахова підготовка майбутніх офіцерів ССО у період війни в Україні потребує переоцінки цілей і завдань навчання, змісту і методів педагогічного процесу за нових освітніх стратегій, потреб і перспектив сучасного суспільства. Виникає потреба розробки нових державних стандартів вищої військової освіти, де б відображалися основні вимоги до набуття військовими фахівцями компетентнісних якостей, та нормативно-правових документів, де б зазначалося методично-засобове забезпечення для їх досягнення.

Проте будь-яка система, в тому числі й система освіти бакалаврів-майбутніх командирів ССО за змішаної форми навчання, може ефективно функціонувати за додержання відповідних педагогічних умов [Марченко, 2020] та за дотримання загально-дидактичних закономірностей, що включають мету, зміст, методи навчання та керівництво освітнім процесом. До них відносяться: змістовно-процесуальні; гносеологічні; психолого-педагогічні; соціологічно-технологічні; організаційно-кібернетичні.

Проте на готовність курсантів до проведення результативної військово-управлінської служби впливають певні зовнішні умови-чинники: існуюче соціальне оточення, що залучає ВВНЗ; особи, причетні до розвитковості професійної діяльності та їхні мотиваційно-комунікативні взаємовпливи; інструменти діяльності; власні та суспільні моральні цінності та ін. Зреалізування педагогічних умов безпосередньо націлює викладачів на успішне виконання запланованих освітніх завдань.

Опрацювання науково-педагогічної літератури дозволило виокремити чотири педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів ССО до проведення успішної професійної діяльності:

1. Створення мотиваційно-ціннісного освітнього середовища в процесі вивчення навчальних дисциплін.
2. Поглиблення системи знань про сутність і механізми управління військами ССО.

3. Доповнення освітнього процесу стійкою комунікативно-управлінською взаємодією.

4. Реалізація засобів актуалізації саморозвитку та самовдосконалення.

Обґрунтуємо кожну з них. Для першої педагогічної умови важливим є поняття «мотив», яке слугує основою, причиною, поштовхом до вчинку. Поняття «мотивація» є сукупністю мотивів для обґрунтування чогось [Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2009, С. 692]. Перша педагогічна умова вказує на сформовану в майбутніх офіцерів внутрішню мотивацію до фахового зростання та спонукає до отримання належної військової освіти. Призначення навчальних дисциплін полягає у зреалізуванні даної педагогічної умови, так як належне розгортання мотиваційно-ціннісного процесу сприяє формування мотивації у майбутніх військових.

Реалізація другої педагогічної умови окрім знань курсантів залучає комплекс умінь, які необхідні для ефективного здійснення управління особовим складом у процесі виконання військових завдань. Важливою у проведенні управлінської діяльності офіцерами ССО є його загально-професійна підготовка, що забезпечує здобувачів освіти знаннями з основ педагогіки та психології.

Психологічна підготовка направлена на вивчення індивідуально-психічних особливостей особового складу (темперамент, здібності, сприйняття, увага, пам'ять, мисленнєва діяльність та ін.); методів дослідження особистості військового; видів, змісту і структури управління діяльністю підрозділу; потреб, мотивів, мотивації особового складу та ін. Педагогічна підготовка курсантів скерована на розуміння важливості для кожного військового долучитися до навчання, самовиховання та всебічного розвитку. Спеціальна підготовка курсантів, що здійснюється за активної їхньої участі в освітньому процесі ВВНЗ, уможливорює розкриття ним закономірностей і принципів майбутньої управлінської діяльності з професійного самовизначення військових, й тим самим удосконалює мотиваційну, емоційно-вольову і ціннісну складові готовності до проведення офіцером компетентнісної діяльності у майбутньому.

Третя педагогічною умовою має на меті розкриття у майбутніх офіцерів готовності до дієвого виконання фахової діяльності з використанням комунікативних навичок. Комунікація курсантів відбувається на різних рівнях: низькому – функціонально-рольовому, середньому – особистісно-орієнтованому, високому – ціннісно-особистісному. За зазначених рівнях взаємодії проявляються ціннісні орієнтації особистості та її уподобання, індивідуальні особливості і система взаємин командирів військових підрозділів. На кожному із рівнів визначається характер і ступінь сприйняття і розуміння іншої людини, проявляється гуманізм і діалогічність у трьох «вимірах»: «викладач – курсант», «викладач – викладач» і «викладач – адміністрація ВВНЗ». Суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини в організації освітнього процесу ВВНЗ вибудовуються між викладачами та курсантами, так і між самими курсантами, що дозволяє збагатити особисту професійну комунікативно-управлінську компетентність.

Четверта педагогічна умова – реалізація засобів актуалізації саморозвитку та самовдосконалення курсантів у ВВНЗ – залучає курсантів до індивідуального зростання у сфері військового управління, є основою для самоствердження та фахового самовдосконалення за наповнення змісту навчальних дисциплін активними формами і методами навчання, основами особистісного зростання, можливостями особистісно-професійної самореалізації.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Професійну підготовку майбутніх офіцерів ССО до діяльності за фахом за аналізованих інноваційно-парадигмальних підходів до реалізації педагогічних умов розглядатимемо як цілісний процес, направлений на суб'єктне та професійне зростання курсантів під час навчання у ВВНЗ. Перспективами подальших розвідок стане вплив інноваційних підходів на формування компетентностей майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». 2009. 1736 с.
2. Возняк А. Б. Педагогічна антропологія : навч. посіб. Дрогобич : РВВ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. 2019. 190 с.
3. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №2(72). С. 35-40.
4. Захаріна Є., Захаріна А., Глоба Т. Підходи до формування рекреаційної культури в студентському середовищі. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2024. №1(1). С. 25-32. URL : <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.3>
5. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. №6. С. 71-83.
6. Зельницький А., Заболотний О., Васильєв О., Шабатіна Н. Інформаційно-комунікаційна компетентність випускника військового вишу: зміст, структура, вимірювання, оцінювання. *Військова освіта*. 2021. С. 125-141.
7. Карамушка Л. М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу) : навч. посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.
8. Куртяк Ф. Ф., Вакерич М. М., Бесеганич І. В. Зміст підготовки науково-педагогічних працівників ЗВО в умовах воєнних реалій (український досвід). *Академічні візії*. 2023. С. 15-18.

9. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : навч.-метод. посіб. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
10. Романишина Л., Тюріна В., Бойко О. Формування педагогічної культури майбутніх офіцерів поліції в процесі професійної підготовки. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № 2. С. 158-164.
11. Скотна Н. В., Лялюк Г. М. Особистісно-орієнтований підхід до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. № 28. С. 393-403.
12. Шмоніна Т. А., Глухов І. Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови». *Педагогічні науки*. 2011. № 59. С. 66-70.
13. Ягупов В. В., Кириченко О. М. Формування діагностувальної компетентності майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки. *Актуальні проблеми розвитку службово-прикладних, традиційних і східних одноборств*: зб. наук. пр. за матеріалами XV Міжнар. наук.-метод. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Харків. 2021. С. 145-146. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ba346553-bcc2-4b03-ab61-6ae6f90fb38f/content#page=145>
14. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ. 2002. 432 с.
15. Bacharach Samuel When Your Good Idea is Not Enough. Cornell University Press. 2016. 55 p.
16. Shypunov H. V., Andrushchenko T. V. Anthropological dimension of the forms of freedom. Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches : collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres. 2019. С. 147-169.

References

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoï movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». 2009. 1736 p. (In Ukrainian).
2. Vozniak A. B. Pedahohichna antropohiia [Pedagogical anthropology: teaching] : navch. posib. Drohobych : RVV Drohob. derzh. ped. un-tu im. Ivana Franka. 2019. 190 p. (In Ukrainian).
3. Heorhiiev V. M. Formuvannia profesiinoï kompetentnosti maibutnikh ofitseriv vysokomobilnykh desantnykh viisk u protsesi fakhovoi pidhotovky. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Formation of professional competence of future officers of highly mobile landing forces in the process of professional training]. 2020. № 2(72). pp. 35-40. (In Ukrainian).

4. Zakharina Ye., Zakharina A., Hloba T. Pidkhody do formuvannia rekreatsiinoi kultury v studentskomu seredovyshchi. Physical Culture and Sport [Approaches to the formation of recreational culture in the student environment. Physical Culture and Sport]: *Scientific Perspective*. 2024. №.1(1). pp. 25-32. URL : <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.3> (In Ukrainian)
5. Zelnytskyi A. M. Kontseptualni zasady harantuvannia yakosti pidhotovky maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy u vishchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Conceptual principles of guaranteeing the quality of training of future officers of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions.]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky*. 2017. №.6. pp. 71-83. (In Ukrainian)
6. Zelnytskyi A., Zabolotnyi O., Vasyliiev O., Shabatina N. Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist vypusnyka viiskovoho vyshu: zmist, struktura, vymiriuvannia, otsiniuvannia [Information and communication competence of a graduate of a military college: content, structure, measurement, evaluation]. *Viiskova osvita*. 2021. pp. 125-141. (In Ukrainian)
7. Karamushka L. M. Psykholohichni treninhy dlia pidhotovky menedzheriv ta personalu osvitnikh orhanizatsii (realizatsiia tekhnolohichnoho pidkhodu) [Psychological training for training managers and personnel of educational organizations (implementation of the technological approach)]: navch. posibnyk. Kyiv : *Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuks NAPN Ukrainy*, 2022. 144 p.
8. Kurtiak F. F., Vakerych M. M., Besehanych I. V. Zmist pidhotovky naukovopedahohichnykh pratsivnykiv ZVO v umovakh voiennykh realii (ukrainskyi dosvid) [The content of the training of scientific and pedagogical workers of higher education institutions in the conditions of military realities (Ukrainian experience)]. *Akademichni vizii*. 2023. pp. 15-18. (In Ukrainian).
9. Lebedyk L. V., Strelnikov V. Yu., Strelnikov M. V. Suchasni tekhnolohii navchannia i metodyky vykladannia dystsyplin [Modern learning technologies and methods of teaching disciplines]: navch.-metod. posib. Poltava : ASMI, 2020. 303 p. (In Ukrainian).
10. Romanyshyna L., Tiurina V., Boiko O. Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnikh ofitseriv politsii v protsesi profesiinoi pidhotovky. Physical Culture and Sport [Formation of pedagogical culture of future police officers in the process of professional training. Physical Culture and Sport]: *Scientific Perspective*. 2023. № 2. pp. 158-164. (In Ukrainian)
11. Skotna N. V., Lialiuk H. M. Osobystisno-oriientovanyi pidkhid do realizatsii indyvidualnoi osvitnoi traiektorii zdobuvacha vishchoi osvity [Personal-oriented approach to the implementation of the individual educational trajectory of the student of higher education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. 2020. №28. pp. 393-403. (In Ukrainian).
12. Shmonina T. A., Hlukhov I. H. Suchasni pidkhody do rozuminnia poniattia «Pedahohichni umowy» [Modern approaches to understanding the concept

- of «Pedagogical conditions»]. *Pedahohichni nauky*. 2011. № 59. pp. 66-70. (In Ukrainian).
13. Yahupov V. V., Kyrychenko O. M. Formuvannia diahnostuvalnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of diagnostic competence of future officers in the process of professional training. Actual problems of the development of service-applied, traditional and oriental martial arts: coll. of science pr. based on the materials of the 15th International science and method conf]. Aktualni problemy rozvytku sluzhbovo-prykladnykh, tradytsiinykh i skhidnykh odnoborstv: zb. nauk. pr. za materialamy KhV Mizhnar. nauk.-metod. konf. (m. Kharkiv, 30 lystop. 2021 r.) / MVS Ukrainy, *Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav*, Kharkiv, 2021. pp. 145-146. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ba346553-bcc2-4b03-ab61-6ae6f90fb38f/content#page=145> (In Ukrainian).
 14. Yahupov V. V. Zahalno-dydaktychni osnovy navchannia viiskovosluzhbovtiv strokovoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy [General didactic bases of training of conscripts of the Armed Forces of Ukraine]: dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2002. 432 p. (In Ukrainian).
 15. Samuel Bacharach *When Your Good Idea is Not Enough*, Cornell University Press, 2016. 55 p. (In English).
 16. Shypunov H. V., & Andrushchenko T. V. Anthropological dimension of the forms of freedom. Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches : collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres. 2019. P. 147-169. (In English).